ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 498 ՊՈՍԵԲՇԱԲԹԻ — 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1861

ՄԱՍԿԱՐԱ

ԷՐԱԳԻՐ

Տարեկան գինն է 140 դրամ
Վեցամսեայ „ 75 „
Մէկ ծանուցումը առին 5 դուրուշ է
Ստորագրութիւնները կանխիկ են:
Ստորագրութիւնները ամեն ամսոյ 1ին եւ 15ին կը սկսին:

Դուրս նրբալիք լրագիրներուն համար ծախքը առանձին վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ համակ գրամ ապ եւ իր գրութիւն խմբագրին պիտի ուղղուի. եւ ասոնց համար ծախքը խրկողին վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ

Եւրոպական լրագիրներն այս միջոցին զբաղեցնող ուրիշ նշանակութեան արժանի կարեւոր նիւթ մը չկայ բաց ի Հռոմի խնդրէն և Հարաւային Իտալիոյ մէջ շարունակած շփոթութենէն, որոնք իրարու հետ այնչափ սերտ կապակցութիւն մը ունին, որ մինչև առաջինը չլուծուի, ետքինն ալ՝ որ անոր հետևանքը կը համարուի ընդհանրապէս՝ դժուարաւ վերջ պիտի գտնէ։

Ինչպէս ասկէ առաջ ալ ըսած ենք, քանի որ Հռոմի երկիրը Պուրպոնեանց մեքենայութիւններուն կեդրոն կամ հընոց եղած է, քանի որ Նարօլիի վերջին թագաւորին կողմնակիցները պաշտպանութիւն և նպաստ կը գտնեն Հռոմի կառավարութենէն և քանի որ կէնք ստակ և ուրիշ ամեն միջոց յիշեալ երկրէն կը մատակարարուի Հարաւային Իտալիոյ դաւառները ապստամբող երեւոյթներուն, Իտալիոյ կառավարութիւնը տակաւին շատ դժուարութիւն պիտի կրէ երկիրը կատարելապէս խաղաղցընելու համար, մանաւանդ երբոր կղերին մեծ մասն ալ Պուրպոնեանց կողմը բռնած՝ անոնց ամեն խորհրդոցն ու ձեռնարկութեանցը կ'օժանդակէ։

Իտալիոյ այս վիճակին առջև Պաղղեոյ և Անգղեոյ կառավարութիւններն անտարբեր կեցած չեն։ Առաջինը կաշխատի գործը հիմէն շտկելու համար Հռոմի խնդրոյն լուծումը փութացընելու, վերջինն ալ Իտալիոյ ջուրերուն մէջ ունեցած նաւատորմիղը կաւելցընէ, ուր մեծ պատերազմական նաւեր ալ ղրկելով, որոնք Նաբօլիի, Բասթելլամարէի և Պալերմոյի առջև պիտի կենան։

Անգղեոյ տերութեան այսպիսի նաւական զօրութիւն մը Իտալիոյ ջուրերը ղրկելուն ինչ նպատակ ունենալը կրնայ հասկցուիլ Բաթռի լրագրին ըրած հետեւեալ խօսքերէն։

« Կը տեսնուի որ զարմանալի շարժմամբ մը այս նաւերը Նաբօլի կը հասնին այն միջոցին որ Սարտենիայեաց համար օգնութեան մը պէտքը գալի կերևի։

« Այս երբորդ անգամն է որ ծովային կրթութեան պէտքը անդրնացեաց նաւերը խռովեալ ծովակերքներու առջևները կը մղէ։ Առաջինը Սարաւայի առջև եղաւ։ Այն մարդ կը յիշէ որ անգղեայի պաշտօնական մը՝ որ իր մարդիկը ցամաքը մուցեր էր՝ պատճառ եղաւ որ Նաբօլիի շոգենաւները չկրցան ռմբակոծել Կարիպալտիին փոքրիկ նաւը։

« Երկրորդը եղաւ Պայէթայի պաշարման ժամանակը։ Երբոր պաշարումը երկընցաւ, քանի մը անգղեացի նաւատիներ դիպուածով հոն հասնելով, ժամանակ անցուցնելու համար մինչնաբերդը ռմբակոծեցին։ Վերջապէս, հիմա ալ նոյն զօրականներն ու նաւատիները Նաբօլիի գաւառները կերթան կրթութիւն ընելու, որ վերջապէս իրենց սովորական բան մը եղաւ։

« Այս ծպտեալ օգնութիւններուն և այս գաղտագողի միջամտութիւններուն առթիւը ուրիշ նշանակութեան արժանի բան մը նշանակենք։ Իտալական փոխառութիւնը՝ որ Փարիզի մէջ փնտրուեցաւ, և որ Վ. Եմմանուէլ թագաւորին ըլլալը ամենէն հզօր օգնութիւնն էր, Լոնդրայի մէջ ամենևին չփնտռուեցաւ։

« Երբոր Իտալիոյ անկախութիւնը վտանգի մէջ ինկաւ, Պաղղեա յայտնապէս և անկեղծաբար 50000 մարդ և 500 միլիոն ֆրանք զոհեց այն մեծ դատին համար։ Անգղեա սկիզբէն յայտարարութիւն ըրեր էր թէ ու մէկ մարդ մը և ոչ մէկ շիլինկ մը զոհելու միտք չունէր, և խօսքին վրայ կեցաւ։ Մինչ թէ, երբոր կը տեսնէ որ քիչ ժամանակէն մեծ օգուտներ կրնայ քաղել նոր թագաւորութեան հետ հաստատելիք յարաբերութիւններէն, այնպիսի ընթացք մը կը բռնէ, որով ծրագտեալ միջամտութիւն մը ըրած ըլալու պատիւը կ'ստանայ, որուն վրայ Եւրոպա աչք պիտի դոցէ, և ինք ալ ոչ մէկ մարդ և ոչ մէկ շիլինկ զոհած կըլլայ, ինչպէս որ կըսէր։ Այս կերպով ինքը օգուտ քաղած կըլլայ, և ձեռնարկութեան պատիւն ալ կամաւորապէս մեզի կը թողու։ »

Իտալական Տիրիթթօ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ անգղիական Էքսմութ պատերազմական նաւը 400 մարդ հաներ է Բասթելլամարէ ըսուած տեղը, որպէս զի բարեկարգութիւնը հաստատ պահէ հոն՝ երբոր ազգային պահապան զօրքերը աւազակներուն եռանդն ինկեր կը հալածեին։ Ուրիշ լրագիրներ ալ կըսեն թէ այս զօրքերուն ցամաք իջնելուն նպատակը կենաւորական կրթութիւն ընել էր։ և ասոր համար քաղաքին գենուորական կառավարչէն հրաման խնդրեր ու առեր էին։ Յամաքը ելած առենին անգղիական զօրքերը Կարիպալտիի երկը նուագեցին « Ակեցցէ Իտալիա, կեցցէ Կարիպալտի » աղաղակելով։

Նաբօլիէն եկած վերջին լուրերն ապելի յուսադրական են։ Աւազակներուն ջոկիները բաղմամարդ տեղերէն հալածուելով լեռները փախեր, և իրենց նպատը դիւրութեամբ գտնելու համար մանր խումբերու բաժնուեր են, որով զերենք հալածող զօրաց դէմ դնելու չափ թուաւոր չըլլալով զէնքերնին վար դնելու և անձնատուր ըլլալու կը պարտաւորին։

Սանկով 8000ն աւելի մարդիկ անձնատուր եղած են։

Հռոմի երկիրներուն ու աւազակաց մէջ ալ հաղորդակցութեան ճամբաները բռնուած են։

Թուրինի Պաղէթ լրագրին խօսքին նայելով, Ֆիլիպոնի զօրապետը կը յուսայ եղեր որ Իտալիայի հարաւային գաւառները մինչև սեպտեմբեր կատարեալ պէս կը խաղաղին։

Իտալական լրագիր մը Հռոմի կառավարութեան պատերազմական գործոց պաշտօնեայ Պէրոտ կարդինալին վրայ հետևեալ կենսագրական տեղեկութիւնը կը հրատարակէ։

« Պէրոտ կարդինալն այնպիսի անձ մ'է որ շատ մարդ կը ճանչնայ՝ խիստ մը բրբիկոլեց երիտասարդութիւն մը անցուցած ըլլալուն պատճառաւ։ Պատանեկութենէն զինուորութեան ետեւէ ըլլալով, կերևի որ իրեն քծնող պաշտօնական մը եղած էր, վասն զի օրին մէկը աններող այրէ մը կոխուելով՝ եղերական կերպով ինքզինքն անոր ձեռքէն ազատեց։ այսինքն սպաննեց մարդը։

« Ինքզինքն ազատելու համար 7 հիզուիթներու վանք մը գնաց ապաստանեցաւ, և հոն վասն ամենամեծ փառացն Աստուծոյ քահանայ եղաւ։ Ինքզինքը միշտ կողմնակից ցուցցած է Պիէմիքայի մէջ անդրընդանական կուսակցութեան։ Լաւ ընդունելութիւն գտնելով կանանցմէ, որոց քով իր դիրքը և մանաւանդ սպանեալ երկան դէպքին պատճառաւ համակրութիւն գտած էր, յաջողեցաւ քիչ քիչ իր կողմնակցութեան վրայ այնպիսի ազդեցութիւն մը ստանալու, որով գրեթէ բոլորովին անոր գլուխն եղաւ։ Ընութեամբ խորամանկ և առ պիտոյից գործածուեայ ըլլալով, այնչափ ըրաւ որ իրենցներուն հաւատացուց թէ ինքը միայն կարող է Հռոմի բաղդը վերականգնելու։ »

Հունգարիայի ազգային ժողովը ամսոյս 10 22ին լուծուեցաւ։

Ամերիկայէն եկած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Հարաւայինները մեծ յաղթութիւն մ'ալ ըրեր են Հիւսիսականաց դէմ։

Ուրիշ հարուած մ'ալ Սբինկֆիլտ ըսուած տեղը կրեր են Հիւսիսականները, և իրենց Լինն անուն զօրապետն սպաննուեր է։ Հարաւայիններուն ալ երկու զօրապետը սպաննուեր է։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ հինգշաբթի օրը Բեսհատ խանէն զինուորական գործողութեանց փոխանակ եղան 'ի ներկայութեան Եգիպտոսի բարձրապատիւ փոխարքային և Պաղղեոյ Անգղեոյ ու Բրուսիոյ տերութեանց կողմանէ օգոստափառ Ինքնակալին գահակալութիւնը շնորհաւորելու եկող Վ. Ելլիսէն զօրապետը նոյն տերութեան Նպրմիր Հրծուց գօհարաղարդ մեծ պատուանշանը բերած է օգոստափառ Ինքնակալին։

Կայսերական հրամանաւ՝

Առաջին սենեկապետ Պ. Աչիպ պէյ փոխուելով, անոր տեղը Լէմին պէյ առաջին սենեկապետ անուանեցաւ։

Երդապետ Նահանգին գայմագամ Նէվրէս փաշան արքունի պալատան պոստապետ (խմբահօր) անուանեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ս. Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան առթիւ ամիսէ մը 'ի վեր Ազգը յուզող ցաւալի վէճը խաղաղութեամբ վերջացընելու համար անցեալ շաբթու եղած ազգասիրական գովելի ջանքերը դժբաղդաբար ապարդիւն ելլելով՝ վերջապէս վէճին դառն պտուղը տեսնուեցաւ։

Անցեալ չորեքշաբթի և հինգշաբթի օրերը՝ մեծապատիւ ազգասէր Միրզան ամիրան Փափազեան՝ տարաբաղձիք եղող ազգայնոց երևելիներն իր գրասենեակը հրաւիրելով, երկար աշխատելէ ետև, վերջապէս յաջողեր էր երկու կողմը համաձայնեցընելու, որ միաբան հաւանութեամբ հետևեալ որոշումներն ըրեր էին 'ի խաղաղութիւն Ազգին։

1. Ընդհանուր ժողովը ազգային երեսփոխաններով Լուսանցամատիններով պիտի կազմուի, անոր մէջ դասելով մինչև հիմայ դուրսը մնացած քանի մը պատուաւորազգայինք որոնց ցուցակը տրուեցաւ, ոչ իբրև առանձնական շնորհք, այլ անոնցմէ ըստ արժանւոյն ազգային խորհրդոց անդամներուն պակասները լրցուցնելով և Սահմանադրութեան գրքոյկին մէջ գրուած ամեն ինչ ազգային ընդհանուր ժողովոյ ներկայութեամբ կարդացուելով՝ ինչ որ հաւանեցուցուի՝ ինչ որ չհաւանեցուցուի՝ ինչ որ ուղղուի՝ ինչ որ ջնջուի՝ ինչ որ աւելցուի՝ ինչ որ նորոգուի՝ ինչ որ հաստատուի՝ ամենայ

հաղորդապէս անդամակցութեան իրաւունք ստանալ տալով։

2. Ս. Երուսաղէմայ Միաբանութեան համար ազգային ընդհանուր ժողովով սահմանուած կանոնադրութիւնը Միաբանութեան կողմէն անփոփոխ պիտի ընդունուի։

3. Ս. Երուսաղէմայ Պատրիարքը Միաբանութեան մէջէն պիտի ընտրուի։ Ընտրելեաց ցուցակը ազգային Ընդհանուր ժողովոյ մէջ խառն ժողովը պիտի շինէ, Սահակ և Յակոբ վարդապետները նոյն ցուցակէն դուրս ձգելով։ Այն ցուցակին մէջ նշանակուելիք երեք անձինքէն մէկը Պատրիարք պիտի ընտրուի Ընդհանուր ժողովոյ քուէարկութեամբ։

Այս խաղաղասիրական համաձայնութեան լուրը նոյն իրիկունը ժողովրդեան մէջ տարածուելով ընդհանուր գոհութեան առիթ եղած էր, և ամէն մարդ անոր բարի արդիւնքը տեսնելու քաղցր յուսով կուրախանային։

Շաբաթ օրը Պատրիարքարանէն հրաւիրեալաց նամակները բաժնուելով, լուր եկաւ թէ ազգային երեսփոխաններէն շատերուն նամակ չէ գրուեր, և ընդհակառակն դուրսէն 80ի չափ անձինք հրաւիրուեր էին, մեծ մասը պատուաւոր և Աղգին ծանօթ անձինք, բայց խել մը ալ անհայտ մարդիկ, որոնք երբէք Ընդհանուր ժողովի հրաւիրուած չուներին, բայց Սահակ վարդապետին կողմնակից ըլլալնուն համար հրաւիրուեր էին։

Քաղաքական ժողովոյ անդամներն և վերոյիշեալ երևելիներն այսպիսի անկարգ և ապօրինաւոր գումարման մը հետևանքները նկատելով, որոշեցին ետ ձգել այն օրուան Ընդհանուր ժողովը, և սրբազան Պատրիարքին հետ խորհրդակցելով հինգշաբթի օրուան որոշմանը համեմատ կարգադրութիւն մը ընել։ Եւ որովհետև Սրբազան Պատրիարքը ապրէն Ընդհանուր ժողովոյ խորհրդարանը* գացեր էր, Մուսահեանեան մեծապատիւ Յակոբ աղան, Միաբանեան մեծապատիւ Պարդերես աղան և ուրիշ քանի մը երևելի անձինք ժողովին կողմէն սրբազան Պատրիարքին զրկուեցան՝ վերոյիշեալ որոշումն իմաց տալու, և զինքը 'ի Պատրիարքարան հրաւիրելու։

Բայց նոյն միջոցին ժողովրդեան մեծ բազմութիւն մը Ընդհանուր ժողովոյ խորհրդարանը լցուած միաձայն կը բողոքէին սրբազան Պատրիարքին դէմ, և ա՛նոր հրաժարականը կուզէին։

Երեցիշեալ պատգամաւորները չի կրնալով խօսք հասկցընել ժողովրդեան և Սրբազան Պատրիարքը խորհրդարանէն դուրս հանել, ետ դարձան։ Ժողովը ուրիշ քանի մը երևելի անձինք զրկեց յուսալով որ թերևս կը յաջողին ժողովուրդին համոզելու։ բայց ժողովուրդը անպատճառ կը պահանջէ, որ կամ Ս. Պատրիարքը անցեալ հինգշաբթի օրուան եղած որոշմանն համեմատ վարուելու ի օսք տայ կամ հրաժարի։

Ս. Պատրիարքը կը հաստատէր թէ հինգշաբթի օրուան որոշումին առաբերեր ընթացք բռնած չէ, թէ հինգը բոլոր երեսփոխանաց և անդամակցաց հրաւէր դրելու հրաման ըրած է, բայց 'ի Մեղուի և Միհնաթի խմբագիրներէն և Ներսէս վարդապետէն՝ որոց հրաւէր չդրելուն պատճառ ունի կըսէր, բայց իր հրամանը չէ կատարուեր*։

Ժողովուրդը Սրբազանին խօսքով ըրած յայտարարութիւնները դրով պատմեցին Սրբազանն ալ հետևեալ խոստմնագիրը գրեր տուեր է, որով ժողովուրդը համոզուելով և գոհ ըլլալով դուրս ելեր է։

« Այս Ս. Երուսաղէմի ընդհանուր Ազգային Սահմանադրութեան տրամադրութեանցը և որոշմանցը ամենայն կերպով համեմատ և համաձայն օրինաւոր Ընդհանուր ժողով գումարելով պիտի կատարուի, որուն ես ալ Սահմանադրութեան ամեն մէկ կէտին ծայրայեղը պաշտպան ըլլալով նոյն խնդրոյն կատարմանը պատասխանատու և երաշխաւոր եմ, Սահակ և Յակոբ վարդապետները Պատրիարքցուներուն ցուցակէն դուրս հանելով, նոյնպէս Ս. Երուսաղէմի համար շինուած Կանոնադրութիւնը ամբողջ ընդունել տալով։ թէ որ այս որոշմանց հակառակ բանմը գործելու ըլլամ, պատրաստ եմ անվիջապէս սիրով և յօժարութեամբ իմ հրաժարականս տալու ըստ Սահմանադրութեան։

Ա՛սմանոյ ստորագրեալ կնքեցի։
(Կնիք) Պատրիարք Ս. Պօղոյ
Սարգիս արքեպիսկոպոս։

21 օգոստոս 1861
Պատրիարքարան Հայոց
Ս. Պօղոս։

Իմկայութիւն և յերաշխաւորութիւն ստորագրեցի Գէորք արքեպիսկոպոս։

Ի վկայութիւն և յերաշխաւորութիւն ստորագրեցի Յակոբ եպիսկոպոս։
Ա. Աղաթոն (վկայ)։
Գ. Սակաքեան (վկայ)։»

Այս անցքերուն միջոցին քանի մը անձինք Տեսչութեան Դուռը վազելով և ով գիտէ ինչպէս լուր տալով՝ տեսչութեան զինուորաց հրամանատար Ա՛սմ. Սէլիմ փաշան բազմաթիւ զինուորներով Պատրիարքարան հասաւ, և ուղղակի խորհրդարանը երթալով, տեսաւ որ ոչ կռիւ եղած կար և ոչ մէկուն քիթին արունած էր, ուստի զինուորները ետ քաշեց ժողովրդեան խնդրանքը։ Աբսուլիթ Տրին Ա՛սմանթիւնը ներկայ էր Ս. Պատրիարքին վերոգրեալ թուղթը ստորագրելուն։

Քիչ մը ետքը տեսչութեան պաշտօնեայ Ա՛սմափայլ Մէհմէտ փաշան, և ապարապետի Դանէն ալ Ա՛սմ. Խիւսրեվ փաշան եկան բազմաթիւ զօրքով, և ժողովուրդը խաղաղութեամբ Պատրիարքարանէն առջևէն ցրուելով, միայն հրաւիրանաց տոմակ ունեցողները Պատրիարքարան մտցուելու հրաման ըրին։

Սրբազան Պատրիարքն ալ խորհրդարանէն Պատրիարքարան եկաւ։

Այս միջոցին քանի մը անխղճմտանք անձինք՝ որ ամիսէ մը 'ի վեր Աղգին խաղաղութիւնը կը վրդովեն՝ տեսչութեան Ա՛սմ. պաշտօնէին առջև ելելով, Քաղաքական ժողովոյ անդամոց մէկ քանին սրբազան Պատրիարքին իբրև խռովարար և դրդիչ, և մէկն ալ վատաբար ժողովուրդը ամբաստանեց ըսելս թէ վանին դաշոյններ կամ դանակներ ունեցած ըլլան։ Տեսչութեան Ա՛սմ. պաշտօնեան ասանկ վատ զրպարտութեան մը անտեղութիւնը հասկընալով, խստիւ կշտամբեց և առջևէն վանեց զրպարտիչը, որուն երեսը թուքին ամեն մարդ։

Տեսչութեան Ա՛սմ. պաշտօնեայն Պատրիարքարան ելելով, Ս. Պատրիարքը անոր հետ առանձին տեսնուեցաւ։

Այս միջոցին ազգային երեսփոխանաց մեծ մասն ալ տեսնելով որ Պատրիարքարանին մէջ գործ մը չունին, մեկնեցան գացին։

Քիչ մը ետքը Բ. Դուռէն բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը եկաւ, ու Ս. Պատրիարքին հետ առանձին տեսնուելէ ետև Բ. Դուռը դարձաւ գնաց։

Յամը ինչին Պատրիարքարանը և շրջականները մարդ չէր մնացած։ բայց սէրբութեան զօրքերը (Ս. Պատրիարքին ընդրանօքն էր կրսեն) հոն մնացին և նոյն գիշերն ու հետևեալ օրը մինչև իրիկուն Պատրիարքարանին առջև սպասեցին։

Ահա այս է երկուշաբթի օրը անցած ցաւալի անցքերուն համառօտ և ճիշդ պատմութիւնը, զոր առանց մեր կողմէն խորհրդածութեան կը հրատարակենք, մէկ դի թողլով նաև խել մը պարագաներ, զոր տեսանք և լսեցինք, և զոր մեր խաղաղասիրութիւնը չներեր մանրամասնաբար պատմել։

Սա միայն կրսենք որ այսչափ հաւրիւրաւոր տարիներէ 'ի վեր իր հաւատարիմ հնազանդութեամբն ու հեզութեամբը անուանի եղած ազգերնուս պատիւը արատելու և հայատուր պարկեշտ ժողովուրդ իբրև արիւնկալ սրիկայներ վատահամբաւելու և արդարամտութեան առջև անխղճաբար զրպարտելու յանդգնողներ է զան։

Այս է ամենէն աւելի մեր սրտին ցաւ պատճառողը։

Կը լսենք թէ կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնը այս խռովայոյզ վէճին պատճառներն ու պարագաները մանրամասն քննութեան ներքև ձգած է, որով անշուշտ ճշմարտութիւնը պիտի հասկցուի, և ան ժամանակը գործն ալ արդարութեամբ կարգի դրուելուն տարակոյս չմնար։

Երեքշաբթի օրը բարձրագոյն հրամանաւ Մեղու և Միհնաթի Էրճիաս լրագիրները դադրեցան, մինչև որ հրամանի տարուն իրենց վերստին շարունակելու։

Պատրիարքարանէն Բ. Դուռը տարուած ցուցակի մը համեմատ՝ այսօր տասնի չափ անձինք՝ որոց մէջ է նաև Աղաթոնեան մեծապատիւ Մկրտիչ աղան՝ տեսչութեան Դուռը կանչուեր են իբրև անցեալ օրուան խռովութեան առաջնորդ։ Բայց կը լսենք թէ ամենն ալ ինքզինքնին արդարացնելով և խռովութեան բուն պատճառները բացատրելով ետ դարձեր են։

Այս պիտի ըլլայ եղեր Աղաթոնեան մեծապատիւ Մկրտիչ աղային այսչափ ժամանակէ 'ի վեր Աղգին ըրած անձնուէր ծառայութեանց արժանաւոր փոխարինութիւնը։

Ընդհակառակ շաբթու Բ. Դունէն հրամանագիր մը ղրկուած էր Ս. Պատրիարքին, որ երկուշաբթի օրը գումարուած ընդհանուր ժողովին մէջ պիտի կարդացուէր, բայց ծագած խռովութեան պատճառաւը չկրցաւ կարդացուիլ։ Հաւանօրէն յետոյ բարձր հրամանագրին իմաստը։

« Հայոց Աղգին Ս. Երուսաղէմ դրտնուող Պատրիարքը մեռած ըլլալով, անոր տեղը ըստ կրօնական սովորութեանց Երուսաղէմի միաբաններէն մէկը կանգնել պէտք կուգայ ըսելով, Հայոց Աղգին հոգևորական գլխաւորներուն կողմէն գրուած Մահդէրը, նաև այս պատրիարքութիւնն ուրիշ մը ընտրելու առիթով պատահած եղելութիւնը կարդի խօթելու հարկաւորութիւնը ցուցնելով նոյն Աղգին ժողովականներուն կողմէն ներկայացուած կիսնակալ թուղթերը Նորին կայսերական մեծութեան ներկայացուցինք։

« Որովհետև վերոհիշեալ Պատրիարքն հանգուցեալ հաւատարիմ հպատակներուն կը բնական սովորութիւնները անխախտ պահել և մեծապէս տէրութեան խաղաղաբար հովանաւորութեան ներքև անոնց հանգստութիւնն ու անդորրութիւնը արժանաւոր կերպին մէջ պահպանել ամենակարևոր բաներ են, Նորին կայսերական վեհափառութիւնը բարեհաճեցաւ հրամայել որ յիշեալ պատրիարքութեան մէկը ընտրելու գործը Այսոյ Աղգին վաղեմի սովորութեանց համեմատ ձեզի յանձնուի։ ուստի յիշեալ սովորութեանց համաձայն պէտք ըլլայ՝ Պատրիարքարան հրաւիրելով [illegible] պաշտօնին [illegible] [illegible] ընտրելու և եղելութիւնը Բ. Դրան իմացընելու շնորհք ընէք։ »

1278 Մէջէր 20։

Երարեմնամ տէրութեան հրամանագրին խօսքերէն կը հասկցուի որ ազգի հոգևորական գլխաւորներու կողմէն Մահդէր մը տրուեր է Բ. Դրան, ծանուցանելու համար թէ Ս. Երուսաղէմայ աթոռին Պատրիարքը Աղգիս Արևնական սովորութեանցը համեմատ Ս. Երուսաղէմի միաբաններէն մէկը պէտք է ըլլայ։ Ուրիշ գիր մ'ալ վարչութիւնը ներկայացուցեր է յիշեալ պատրիարքութեան դուրսէն եպիսկոպոս մը ընտրելու առթիւ պատահած եղելութիւնը կարգի խօթելու հարկաւորութիւնը ցուցընելով։ Այս երկու գիրերուն առաջինին օրինակը տեսած չենք։ բայց վարչութեան կողմէն տրուածին թարգմանութիւնը ձեռքերնիս ունենալով, արժան կը համարինք հոս հրատարակել 'ի տեղեկութիւն արդոյ հասարակութեան։

« Բարձրապատիւ Տէր։

» Յարմի է Ձեր բարձրութեան որ
» ազգս Հայոց, բարձրագոյն Տէրութեան
» հպատակ ըլլալու պատիւն ունեցող միւս
» ազգաց պէս, արքունի հրովարտակով
» պատուութիւն ունի իրեն կրօնական և
» քաղաքական գործերը անօրինելու՝ մինչ-
» նորդութեամբ երկուց ազգային ժողո-
» վոց, որոց մէկը հոգևոր և միւսը մարմ-
» նաւոր է, և յառաջանէ 'ի վեր մեծա-
» զօր կայսերութեան կողմէն շնորհուած
» թոյլտուութեամբ կը կազմուին ընդ նա-
» խագահութեամբ Պատրիարքի Ս. Պօղ-
» սոյ։ Այս թոյլտուութիւնը կայսերա-
» կան Տէրութեան մեղ շնորհած բա-
» րերութիւններուն ամենէն կարևորը
» և պատուութիւններուն ամենէն թան-
» կագինն է։

» Հայոց ազգը մեծազօր Տէրութեան
» բարեխնամ հովանաւորութեան ներքև
» այս չնաշխարհիկ շնորհը առանց արդել-
» քի միշտ վայելած ըլլալով, այս մասին
» իւր շնորհակալութեան պարտքը ըստ
» արժանւոյն վճարելու կատարելապէս ան-
» կարող ըլլալը կը խոստովանի։

» Մինչդ թէ ասկէ քանի մը ամիս
» առաջ՝ Ս. Երուսաղէմի մէջ գտնուած
» Աղգիս Յակոբեանց վանքին և անոր կից
» ուխտաւորանոցներուն, նաև Եղիպտոսի
» և անկէ կախում ունեցող տեղերուն
» Պատրիարք Յովհաննէս արքեպիսկոպոսը
» վերանշանած ըլլալով, անոր տեղը ուրիշ
» Պատրիարք մը ընտրել հարկ եղաւ, և
» այս խնդրոյս վրայ խորհիլ ու պէտք է
» զանը անօրինել ազգովին ընդունուած
» կանոնաց համեմատ՝ յիշեալ երկու ժո-
» ղովներուն վերաբերելուն համար, երբոր
» քննութեան ներքև դրուեցաւ, ամեն
» բանէ առաջ մտածուեցաւ, որ յիշեալ
» Աթոռին վարչութիւնը բարեկարգու-
» թեան մը մէջ դրուի, քանզի քանի մը
» ժամանակէ հետէ դէշ վիճակի մը մէջ
» մտեր էր։

» Թէպէտ 'ի սկզբան փափաքուեցաւ
» նաև որ նոյն վանքին միաբանութենէն

* Այս անցքերուն ժամանակը մենք ալ փոքր փորձեցինք խորհրդարանը երթալու, բայց հոն դիպուած խուռն բազմութեան մէջ մտնել անհնար ըլլալով, ետ դարձանք 'ի Պատրիարքարան։

* Այսր եկեղեցւոյ ուսումնարանը։

» եղբայր եպիսկոպոսներէն և վարդապետներէն մէկը ընտրուի, եթէ մէջերնին » գտնուէր այնպիսի անձ մը որ պահանջուած հանգամանքը ունենայ. բայց ըստ » դրութեան տեղւոյն յիշեալ պատրիարքութեան վերջին առոյգման կարևորութեանը նկատմամբ՝ մեր Ազգին այն » կողմերը ունեցած և կայսերական իրաւանց հետ բոլորովին համահաւասար » գտնուած իրաւունքը ըստ արժանւոյն » պաշտպանելու կարող եպիսկոպոս մը մնացած չըլլալուն, և արժանաւոր վարդապետ մին ալ մէջերնին չեգտնուիլը » յայտնուելէն զատ՝ գտնուածներն ալ » վերջին առեններս, որպէս և իսկ, իրենց » կոչման և պաշտօնին պարտաւորութիւնները մոռնալով ազգային վարչութեան » հետ ունեցած յարաբերութեանցը մէջ » բռնած անվայել ընթացքովնին ազգիս » վստահութեանը վրայ ունեցած իրաւունքնին առոյգման մը պակսելու պատճառ տուած ըլլալնուն, և Պատրիարքի ընտրութիւնը ասկէ առելի ուշացնելը Ազգին մեծամեծ վնասներ պատճառ ըլլալէրը տեսնուելուն համար, » յուլիս ամսոյ 12ին չորեքշաբթի օրը » Պատրիարքարան գումարուած Ընդհանուր ժողովին առջև ստրդի և նախորդ » Պատրիարքաց ներկայութեամբը, Արքանեկան և Հաղարական խառն ժողովով » որոշուեցաւ, որ Պ. Պօլիս և Տաճկաստանի միւս քաղաքները գտնուած և » վարքերնին ու բարքերնին փորձուած » արքեպիսկոպոսներէն մէկը Երուսաղէմի » Պատրիարք ընտրուի, և այս որոշումնին » անմիջապէս եռքը՝ չուէից առաւելութեամբ պատրիարքցու ընտրուեցան Պ. » Պօլսոյ նախորդ Պատրիարք Գէորգ » արքեպիսկոպոսը, Օմիւռնիոյ առաջնորդ Պօղոս արքեպիսկոպոսը և Ներսիսեան » արքեպիսկոպոսը, որոնք յիշեալ փաստաթուղթ պաշտօնին ամենայարմար և արժանաւորագոյն դատուելով, ըստ այնմ » կրկին ժողովոց անդամներուն և Պատրիարքարանի կողմէն երկու տեղեկագիր ընտրագրուեցան, որոց օրինակները ներֆայ ազգերասագրիս հետ Ձեր բարձրութեան ներկայացընելու պատիւ ունինք.

» Այս որոշման վրայ, ազգովին ընդունուած կանոնաց համեմատ՝ կրօնական » կանոններով հանդերձ ազգային Ընդհանուր ժողովը կազմող անձանց քուէները հաւաքուելով յատուկ քուէատուփին մէջ դրուեցան, և երբոր նոյն ամսոյ 21ին ուրբաթ օրը նորէն Պատրիարքարան ժողով գումարուեցաւ, որպէս զի քուէատուփը բացուի ու քուէհամարը կատարուի, և միշտ երկք պատրիարքցու արքեպիսկոպոսներէն ո՞ր՝ անուան վրայ աւելի քուէ տրուած է նէ՝ Երուսաղէմի պատրիարք կանգնուի, յանկարծ Ազգին անհաներէն քանի մի անձինք, որոնք կարգի ու » կանոնի հնազանդութիւն չունենալնուն » համար՝ ամեն պարագաներու մէջ Ազգին օրինաւոր վարչութեան ընդդիմութիւն ընելը իրենց սովորութիւն ըրած » են, խումբ մը ռամիկ ժողովուրդ խաբելով ու դրդռելով Պատրիարքարանը » լեցուցին և ժողովին ցրուելուն պատճառ եղան. Ասով ալ չբաւականանալով, այն օրէն հետէ ազգային կանոնաց » հակառակ կերպիւ ժողովներ կընեն ու » այնպիսի գործողութիւններու ձեռնամուխ կըլլան, որոնք հակառակ են արքունի հրովարտակով հաստատուած » ազգային ժողովներով արուած և ազգովին » վին ընդունուած յիշեալ որոշման, հակառակ են Ազգին մեծագոյն մասին կարծեաց և մտացը, միանգամայն ամենայն » կերպիւ վնասակար են ազգային օգտակց » և իրաւանց. Ահա՛ այս պատճառաւ Ազգին մէջ խել մը աւելորդ խօսքեր » տեղի ունեցան և երթալով ծանրացան.

» Ուստի մեք ազգային Հաղարական » ժողովոյ անդամ ըլլալնուս համար այս » անկանոն ընթացքին առջևը լռել չի » կրնալով, մեր հաւատարիմ հպատակութեան պարտաւորութիւններէն » մէկը համարելնիք ազգային ժողովոց իրաւունքը պաշտպանելու և ազգին հանդարտութիւնը վերահաստատելու աշխատիլ. Այս մասին Պատրիարքի գոյութիւնը ծանրութիւնը խնդրելով՝ օրքան որ գլուխ և բանիւ պէտք եղած դիտողութիւնները ըրինք, ինչպէս և իսկ օգուտ մը չեկրցաւ տեսնուիլ, և խնդիրը նոյն օրինաւորութեան շրջանին մէջ մնցուցնել անհնար եղաւ.

» Եւ որովհետև Յոդոքնուս կենդանի կնքեալ պահարանի մէջ Պատրիարքին » քովը աւանդ կը կենայ, եթէ Յոդովյս » բացակայութեանը գործածուելու ըլլայ՝ անվաւեր պիտի համարուի և Ազգ » գին մէջ ևս առաւել խօսքերու և վնասներու առիթ կրնայ ըլլալ.

» Ուստի պատասխանատուութեան » ներքև չմնալու համար եղելութիւնը » Ձեր բարձրութեան ծանուցանելու ըստ » տիպուելով, պէտք եղած անօրինութիւնը Ձեր բարձր հրամանին և կամացը կը » յանձնեմք.

» Պ. Պօլիս 11 Սեպտեմբեր 1278 ».
(6 օգոստոս. 1861).

Սիրակի օրը Օրթագիւղի Հոգեւորականաց վարժարանին պարդևաբաշխութեան հանդէսը կատարուեցաւ խիստ շքեղ ու վայելուչ կերպով՝ ներկայութեան բազմաթիւ եկեղեցական և աշխարհական երևելի և ուսումնասէր անձանց. Յիշեալ ազգային զմայլելի հանդիսին վրայ աւելի մանրամասն տեղեկութիւնները դալ շաբթուան կը թողունք.

Հռոմէական Հայոց հրաժարեալ Պատրիարք գերապատիւ Գրիգորյան վարդապետ Սահմանեան՝ ժամանակ մը՝ ի վեր ախտացած դժուարարոյժ հիւանդութենէն չկրնալով ապատիլ, կիրակի իրիկուն իր մահկանացու ընթացքը կնքեց, և հետևեալ օրը իր աստիճանին արժանի շքեղ հանդիսիւ յուղարկաւորութիւնը կատարուելով, Պէյօղլու Ս. Յակոբ եկեղեցին թաղուեցաւ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընդհանուր Ս. Թադեւոսեան կողմէն օգոստոսի առ Ինքնակալին դահակալութիւնը շնորհաւորելու եկող Ռուսին թէն զօրագունդը կիրակի իրիկուն մայրաքաղաքս մեկնեցաւ.

— Ընդեալ ուրբաթ օրը օգոստոսի առ Ինքնակալին հանդիսիւ մեկնիթ դացած ժամանակը, ուղղիկից եղող զօրաց մէջ օսմանեան զուարթներու և որսորդներու գունդերն առաջին անգամ տեսնուեցան իրենց նոր համազգեստովը.

— Ընդեալ չորեքշաբթիէն հինգշաբթի լուսնալու գիշերը Պետերբուրգ նաւամատոյցին մօտ հրդեհ պատահելով՝ սրճարան մը և քանի մը խանութներ այրեցան.

— Երզնկայէն հետևեալ նամակը կը գրեն մեզ.

« Երզնկայու լրութիւնը այս օրերս իրարու յաջորդող մեծ ցաւ ու կորուստ ունեցաւ. Ազգիս կողմէն երեսփոխանութեամբ Տաճկաց քաղաքական ատենին անդամ ու Սանտրիս սարրաֆի Ազնուափայլ Ղուլումճեան խաչատուր աղան, որ իր հեղ ու ազգասէր ընտրութեամբը երևելի եղած ու շատերուն ծանօթ էր, քառասուն օր հիւանդութեան ծառայելէն զկնի յուլիս ամսոյ 28 ին իր մահկանացու ընթացքը կնքեց՝ ի հասակի երեսուն ու հինգ ամաց, ՝ի սուգ անմոռանալի տրամութիւն մը ևս գուժեց Երզնկայ. Հանգուցեալ խաչատուր աղային հօրեղբօր որդի Մեծարու Գաբրիել աղան, որ քանի ժամանակէ՝ ի վեր պաշտօնի՝ ի Կարս դնացեր էր, իր հարազատին ծանր հիւանդութիւնը լսելով մինչդեռ թաղումը սրբոյի կը գիմէ Երզնկայ վերջին տեսութիւն մը ընելու, կարնէն 5-6 ժամ ետքս Սվրասնէ ու ճանչցեալ դիւղերուն մէջտեղը քանի մը հատ եղեռնադրդ քրիստոնեայ դրան յարձակելով, յանկարծ խան տուներու հարուածներով վերջ կուտան անոր քանի ու հինգտասնայ ծաղիկ հասակին յուլիսի 30. Եւ այս զանազանաբարոյ աւազակները բոլոր ունեցածը աւարելով մայրաքաղաքս եղած են, ու միայն ձին փախչելով ձենիզ գնացեր է. Այն եղեռնը Երզնկոյ լսուելով անհնարին ցաւոց մէջ ընկղմեց զաւոր հաւատացեալներս.

« Կը մաղթենք յԱստուծոյ որ նոցին մնացեալ երկու հարազատացը ու ընտանեացը ու որդւոցը ողի մխիթարութեան ու համբերութեան պարգևէ. Կը մաղթենք դարձեալ որ Սուլթանին Մեծազօր տէրութեանը զօրավիգն ըլլայ՝ այն վայրենի արիւնակալ քրիստոնեաներ զուսպ պահելու, ու Հայաստանի չատ գիւղերը յերևոյթ բռնութեանց աղատելու, վասն զի՝ ի ցաւ սրտի կ'ըսեմ, բազում տարիներէ՝ ի մեր Հայաստանու ներսերը՝ ի տեղիս տեղիս լեռան կիրճերը ամրացեր, երբեմն գաղտնի երբեմն յայտնի ճանապարհորդներու կը փնասեն՝ աւարելով, հարկանելով ու սպանանելով.

Մնամ եւայլն.

1861 օգոստոս. 6 Թ. Մ. Ս.

Երզնկա Բագրատունի.

Մ. Մ. Այվազեանին յայտարարութեան շարունակութիւնը՝
(Տես թիւ. 497)

Պ. Զամուռճեան իր պաշտպանած Միապետին առած արտօնութիւններով ինքզինքը ամենայն ամենի դնելնէ զատ, առ երեսս թող ըլլայ Հայաստանեաց Եկեղեցոյ անդամութեան անունը կրելէն ալ չամչնալով կը յանդգնի զանի մինչև անեղամ բողոքական կոչել ու կ'ըսէ, թէ. « Մենք Միապետական » կան կառավարութիւն չունեցող Եկեղեցի » դիտեմք Երեցական ու Քոնկրէկացիոնա- » լիստ ըստուած բողոքականներունը » (1).

Մենք չատունց դիտէինք որ օր մը Պ. Զամուռճեանը ասիկայ պիտի ըսէր. արդէն Հայաստանեայց Եկեղեցոյ մէջ քիչ մը բան գիտցող մարդ չէր թողած որ բան մը չըսէր, ամէն մէկուն մէյմէկ բան ըսած էր, անհաւատ, մոլորեալ, բողոքական, հերետիկոս ու այլն. ընդհանրապէս բոլոր Եկեղեցիին բան մը ընելը կը պակսէր, ահաւասիկ ան ալ ըսաւ. օրհնեա՛լ է Աստուած.

Կրօնական ժողովը մեր Եկեղեցոյ կառավարութիւնը Միապետական չէ կըսէ. Պ. Զամուռճեան Միապետական կառավարութիւն չունեցող եկեղեցին բողոքական է կըսէ.

Արդ Կրօնական ժողովը որ անոր հակառակը վճռեց՝ ի՞նչ պիտի ընէ, ու կամ Պ. Զամուռճեանը ինքնա՞ր պիտի աղատէ ինքզինքը.

Ասոնք մեր գիտնալու բաները չեն. մենք Պ. Զամուռճեանի դատաւորը չենք. միայն եղածը կը գիտցնենք, թող Կրօնական ժողովը մտմտայ իր ինչ ընելիքը անոր՝ որ այսչափ բացարձակ կերպով կը հակառակի իրեն վճռոյն.

Բայց ի՞նչ կըսեմ. Պ. Զամուռճեան Կրօնական ժողովին ալ չի հաւնիր. անոնք երկուսն մարդիկ են կ'ըսէ, ու դեռ չեմ գիտեր ետևունէն ինչեր ալ ըսած է.

Սակայն խօսքը կարճ ընելու համար ես իրեն առջի օրուան մարդու մը խօսքը մէջ կը բերեմ, եթէ առաջուց խօսք կուտայ հաճելու. Վասն զի գիտեմ որ Պ. Զամուռճեանին մարդ հաւնեցընելը քիչ մը դժուար է. անոր ազդեցութիւնը մինչև մեռելներուն վրայ ալ կը տարածի. անիկայ Մաշտոցին մէջ Ս. Գրիգոր Տաթեւացւոյ տնունը տեսնելուն այնչափ կը զայրանայ, որ բոլոր Մաշտոցը մէկէն ջնջելու կելլէ(2), վասն զի այս Ս. Հայրապետը անոր պաշտպանած Միապետ ն ու Միապետականութեանը դէմ չատ բան գրած է.

Յուցնելիքս Յակոբ Նալեան մեծանուն Պատրիարքն է.

Կարծեմ ասոր ըսելիք մը չունի, վասն զի ինք ալ արդէն այս Սրբազան անձին անունը իր այդ գրուածին մէջ գովութեամբ միչտ ու Աստուածէն անունով ալ պատուած ըլլալէն զատ, անոր գրուածներէն իր ըսածներուն հաստատութեանը վկայութիւն ալ բերած է(1).

Ուստի բաւական սեպենք հոս տեսնել թէ, ան ի՞նչ կըսէ Եկեղեցոյ կառավարութեանը համար, ու յետանք որ գոնէ անոր լսելով կը համոզուի Պ. Զամուռճեան.

« Կառավարութիւն Եկեղեցոյ չէ ինքնակալական(2) ու չունի զմի միայն երևելի » գլուխ . . . : Քրիստոս որպէս գլուխ ա- » մենից եպիսկոպոսաց՝ անտեսութապէս » հոգւովն սիրով կառավարէ զեկեղե- » ցին . . . : Իսկ որ ասէ թէ ինքնակալ կա- » ռավարութիւն է բարւոք, ու յետոյ ասէ՝ » թէ ամեն ազգք գերիք պարտին լինել միոյ » երևելի գլխոյ (որք ոչ են գտեալք ար- » եամբ նորա, այլ Յիսուսի Քրիստոսի), տես » թէ ո՞ւր վերջանայ հպարտութիւն յիմա- » րին, զի Քրիստոս զայսպիսի իշխանութիւ- » նս հեթանոսաբար տիրելոյն երարձ ի մը- » տաց Առաքելոցն, ու զմեծութիւն յԵկե- » ղեցւոջ՝ կայացոյց ՝ի ցածութեան ու ՝ի ըս- » տորակայութեան(3) . . . : Քրիստոս դհամա- » ձայնութիւն Եկեղեցականի իշխանութեան » ըստ Աշխարհայնոց իշխանութեանց ամե- » նեւին արգել, թէ հեթանոսաբար մի լիցի » տիրելն ձեր ՝ի վերայ հօտի իմոյ, . . ոչ գո- » ռոզութեամբ ու իշխանապէս տիրել Եկե- » ղեցւոյ, այլ հաւասար լինել ու օրինակ » հօտին (4). » Ցակ. Նալ. ճրագ ճշմարտութեան եր. 280–285, 326–331.

Ահաւասիկ մենք ասոնց ամենը ու ասոնց պէս չատերը աչքերնուս առջևն ունենալով էր, երբ մեր այն յօդուածը գրեցինք ու անով մեր Եկեղեցոյ կառավարութիւնը Սահմանադրական սկզբանց մօտ դատեցինք.

Բայց ՝ի վերայ այսր ամենայնի, հիմա որովհետև այդ խնդիրը մենք բարձր ու մենք հմուտ ատեան մը ելաւ ու պատշաճապէս անոր վճիռը ընկալաւ, կարծեմ ալ մեզի քաշքշելու ու ըսածնէս աւելի բան մը ըսելու իրաւունք չի մնար, եթէ սիրելի է մեզ մեր Եկեղեցոյ մէջը բնակիլ.

Այսպէս ահա մենք մեր կողմանէ մեր որդիական հնազանդութիւնը կը յայտնենք պարզապէս Կրօնական ժողովոյն, ու կը յորդորենք դարձեալ եղբայրաբար զՊ. Զամուռճեանը որ ինքն ալ « եթէ իբրու հերետիկոս մեր Ս. Եկեղեցիէն կտրուիլ չուզեր նէ անոր հնազանդի(5) ».

Այսչափ է ահա այս նիւթին վրայ առայժմ մեր ըսելիքը, որ մեր ու Պ. Զամուռճեանին ով ըլլալը կանխիկ քիչ մը հակցնելու, ու քանի մը տղայամիտներ չգիտցած նիւթերնուն վրայ դատաստան ընելէ դադրեցնելու համար կարծենք թէ բաւական կրնայ համարուիլ.

Իսկ ասկէ աւելին ու Պ. Զամուռճեանի գիշեալ գրուածին մէջ գործած քաշքշուքներն, իմաստակութիւններն, խաբէութիւններն, մոլորութիւններն ու ազգի ու Եկեղեցոյ դէմ յայտնի թշնամութիւններն տեսնել ու կարդալու փափաք ունեցողները կըրնան ապասել զատ տետրակի մը մէջ կարդալու.

7 յուլիս 1861. Մ. Մ. Այվազեան.

ՆՈՐԱՏԻՊ ԳՐԵԱՆՔ

Ը

ՓՈՓՐԻՍ ՀԱՏԱԿ

ԸՆՏԻՐ ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԻ ՏԻՄԱՅ

ԱՆԳՈՒԹՆ ՊԵՏՐՈՍ

Կը գտնուի Մէրճանը Հայ գրավա-

---

(1). Նոյն եր. 22.

(2). Ցուցանք զէ Պ. Զամուռճեան քաշքշուքներով ինքնակալական ու Միապետական մի ու նոյն բանը ըլլալուն դէմ չիդար.

(3) « Իշխանք ազգաց տիրեն նոցա, ու մեծամեծքն իշխեն նոցա. ո՛չ այնպէս իցէ ՝ի ձերում միջի ». Մ-ռդ. Ի. 257.

(4) « Մի իբրու տիրելով վիճակացն, այլ լինել օրինակ հօտին ». Ս. Պետ. եր 3.

(5) Այս խրատը որ Պ. Զամուռճեան ա- նիրաւ տեղը տուած էր մեզի իր տետրակին վերջը եր. 96, ընդունեցինք ու մենք ալ այսօր իրաւամբ կը դարձուցնենք իրեն իբրու իր ըղեղն սիրելի ծնունդը զոր ու յուսանք թէ ինք ալ չընդունելիք չիկրնար ընել.

(1). Գրիստ. Եկեղ. կառավ. եր. 28.

(2). Նոյն եր. 47.

Ճառաց քով։ Գինը 3 ղրշ։

Վեպասանութիւնը թատերախաղուց պէս մարդոց սիրտը կրթելու, բարքը ուղղելու և զգացումներն ազնուացընելու վըսեմ նպատակին սահմանուած է։ Բայց ինչպէս որ ամեն բարի նպատակաւ եղած ձեռնարկութիւն իր նպատակէն խոտորելուն պէս կը գէշնայ, և օգտակար ըլլալուն տեղը վնասակար կըլլայ, անանկ ալ վիպասանութիւնը իր ազնիւ և օգտակար նպատակէն խոտորեցընելով, կրթութեան ու առաքինութեան օձան մը ընելու տեղ, լոկ զբօսանքի, և երբեմն ալ մինչև բարուց մեղկութեան ու ապականութեան գործիք ընողներ ալ եղած են։ Այս պատճառաւ ողջամիտ և առաքինասէր անձինք կը պարտաւորին՝ այս օրուան օրս Եւրոպան ողողող անթիւ վիպասանութեանց մէջ ուշադիր ընտրութիւն մը ընելու և պիտանիները անպիտաններն, օգտակարները վնասակարներէն որոշելով՝ առաջինները միայն իրենց զաւակացը կամ Ազգին մանկանցը ձեռքը տալու՝ իբրև բարի կրթութեան նպաստաւոր միջոց։

Ահա ասանկ գովելի և ազգօգուտ նպատակաւ ընտրուած ու թարգմանուած է սոյն վիպասանութիւնն ալ։

Թարգմանիչը՝ արդոյ Պ. Ոսկան՝ իր ը՛տրած վիպասանութեան ոգին և զանի թարգմանելով Ազգիս նուիրելու նպատակը լաւ բացատրած է գեղեցիկ յառաջաբանութիւնով մը՝ զոր արժան կը համարինք հոս դնել, և որուն վրայ մեր արդոյ ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք։

Ի՞նչ մարդս ազատութիւն ունի բարի կամ չար գործելու, յօգուտ կամ ի վնաս իւր անձին եւ իւր նմանին։ Այս բացարձակ ազատութեան ապօրինաւոր կիրառութեամբը՝ շատ անգամ սակաւք ոմանք եղեր են բռնաւոր հարստահարող եւ ճոխ, եւ հասարակութիւնն եղեր է գերի, հարստահարեալ եւ չքաւոր։ Եթէ այսպիսի ընթացք մը յարատեւ ըլլար՝ իրաւունքը միշտ զօրաւորագունին կ'ըլլար, ի թշուառութիւն մարդկային սերի։ Բայց անսահմանք ազատութիւնը սահմանի մը մէջ սահմանող զօրութիւն մը մարդկութեան յաճախ կուգայ յօգնականութիւն. այդ է Օրէնքը. օրէնք՝ խղճի ազատութեան վրայ հիմնեալ, որով բարի գործելու կատարեալ ազատութիւն կ'ստանայ մարդ. իսկ երբոր չար գործել յանդգնի՝ ձեռուընները կը կաշկանդին, զի խղճին դէմ կը գործէ, որ բնական եւ սուրբ աղբիւրն է արդարութեան. վա՛յ անոր որ խղճին վկայութեանը դէմ կը գործէ կամ կը խօսի, եւ աւելի վա՛յ անոր՝ որ խղճին ձայնին տեղ երեսս անփոյթ ձեւանալու վարժեցուցեր է ինքզինքը. օրէնքը առաջինը կը խրատէ, եւ երկրորդը մարդկութենէ դուրս կը հերքէ։ Ուստի մարդիկ կենացս եւ անմահութեան մէջ երջանիկ ըլլալու համար՝ իրենց անձնական կիրքերը հարկ է որ խղճի ատեանին ներկայացընեն որ օրինաց բնական ատեանն է. եւ անոր պատուէրին հնազանդին։ Այս հնազանդութիւնը պէտք է կամակար ըլլայ, զի բռնին արժանաւորութիւն մը չունենար, եւ մեղ յստահակութիւն կը տրամադրէ։ Նա՛ մանաւանդ, ինչպէս անհանդուրժելի է ի՛ ձեռս բռնաւորի գերութիւն՝ նոյնպէս է եւ ի՛ ձեռս կրից։ Առջի կերպին մէջ տէր մը սպասաւորացը վրայ կը բռնանայ, եւ քանի որ զանի թըշուառացընելով ինքը երջանիկ ըլլալ կարծէ, այն անտեսանելի որդը որ երբէք չի մեռնիր, կենդանւոյն անոր սիրտը կը կրծէ, մինչեւ գայ այն սեւ օրը ուսկից յաւիտեանըս հոգին պիտի կրծէ։

Օրէնք, եղբարք իմ, օրէ՛նք. ամեն ազատութիւն որ օրինօք վաւերացած չէ՝ բռնութիւն է. օրէ՛նք, եղբարք իմ. հոն կը գտնայ իւրաքանչիւր ոք իր իրաւունքը վայելելու արտօնութիւն՝ իբրեւ փոխադարձ գին իւր վրայ դրուած պարտականութեանը կատարման։ Այն երկնային ձեռքը՝ որ արեւը փակեր է ժամանակի եւ միջոցի սահմանին մէջ, եւ ըսեր է «մի անցնիր սակից անդին», եւ արեւը չէ անցեր, նոյն ձեռքը զմարդ ի պատկեր իւր ստեղծեր եւ տուեր է անոր օրէնք եւ խիղճ. եւ ըսեր է. «այդ քո սահմանդ է. մի՛ անցնիր անկից անդին», երանի թէ մեր բանական արեւը անքան արեւին չափ այս փրկաւէտ պատուէրին հընազանդէր։

Ր.

ԵՐԵՎԱՒԻ

ՀԱՐՈՒԱԾ

ԳԱՐՆԱՆ ԳԻՇԵՐՈՑ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Յօրինեաց Ներսէս Ս. Մէզպուրեան

Արտաշարժ և գեղեցիկ ողբերգութիւն մըն է պարզ աշխարհաբառ լեզուով գրըուած։

Կը գտնուի Մէրճանը հոյ գրավաճառաց քով։ Գինն 5 ղուրուշ։

Գ.

ՔՆԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԹԵՐԹ ԿԻՍԱՄՍԵԱՑ

Ազգային ընտիր երգերու և պարերգներու հաւաքածոյ մըն է ձայնագրութեամբ հրատարակուած, միանգամայն եւրոպական և հայկական երաժշտութեանց սկզբունքներուն դասագիրք մը նէ, որ երաժշտական ուսման փափաք ունեցողներուն խիստ օգտակար կրնայ ըլլալ։

Վեցամեայ	գինն է	40	ղուրուշ։
Եռամեայ	„ „	25	„
Մէկ թիւը	„ „	5	„

Ստորագրութեան տեղերն են՝

Թանգարան Ս. Ս. Սանուց ընկերութեան՝ ի Սամաթիա։

Ընթերցարան Ընթերցասիրաց յԱնիգարու։

Ընթերցարան Վարդանանց ընկերութեան՝ ի Խասգիւղ։

Հայկազեան ընկերութիւն՝ ի Պէշիքթաշ։

Դրասենեակ Աշոտեան ընկերութեան յԱնիգարու։

Ընթերցարան Ոսկեանց ընկերութեան՝ ի Գարակէօմրիւկ։

Ընթերցարան Պ. Գրիգոր Պալեանի՝ ի Մինջագիւղ։

Էֆենի Մահալլէ Պ. Սիմէոն Մինեճեան յԻսկիւտար։

Մուղնիքաճի Պ. Կարապետ՝ ի Վ. Զեր խան։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ԱԶԳԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՄԱՆ

Սուլթան Մէհմէտի թաղը Լամիրլի խանը բնակեալ Խորասանցի Հաճի Մոտուլահ աղան աչքի ամեն կերպ հիւանդութիւնները կը դարմանէ, և արդէն քանի մը նշանաւոր բժշկութիւններ ըրած ըլլալուն վկայութիւններ ունի ձեռքը։

Ուզողը ամեն օրը երբ և ուզէ՝ կրնայ զինքը գտնել վերոյիշեալ Լամիրլէր խանը։

Նուրի Օսմանիէ մզկիթին կողքը գտնուող Ֆինճանճիները երթալու ճամբուն ձախ կողմի հինգերորդ խանութին կից ծախու է։ Ուզողը Ֆինճիրլի խանը Օտտապաշի մահտեսի Պ. Ստեփանին հեռապէսք է տեսնուի։

ՉԿԱՆ ԻՒՂ

Մաքուր եւ անուշահամ

Դասղեսցի Տոքթոր Օթիէ բժիշկի և Շէվրիէ դեղագործին պատրաստածը, որուն մէջ ձուկի հոտ և համ ամենեին չկայ։

Կը գտնուի Պէյօղլու Տէլլա Սուսայի դեղարանը։

Ան լրագիրը շաբաթն անգամ մը՝ կելլէ Ջորեշաբթի օրերը։ Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, կ. Պոլիս՝ Ֆինիի խանը լրագրոյս գրասենեակը։ Իսկ դուրսերը հոգաբարձուներն են՝

ԻԶՄԻՐ. Յոհաննէս աղա Մազմանեան։

ԵԳԻՊՏՈՍ. Շահարդ աղա Ալիքարեան։

ԱՆԴՐԻԱՆՈՊՕԼԻՍ. Մահտեսի Սուրիտ աղա Գալուստեան։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էլմասեան։

ԹՈՒԱԹ. Մահտեսի Յակոբ աղա Ապլադանեան։

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զարաբեան։

ՊՐՈՒՍԱ. Կարապետ աղա Էսկիշէհիրլիեան։

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Պ. Ֆ. Մուրատեան։

ԹԷՌԻՐՏԱՂ. Պ. Գրիգոր Մալղարացեան։

ՎԱՆ. Պ. Մկրտիչ Տ. Ատոմեան։

ԽԱՐԲԵՐԴ. Պ. Գէորգ Ճաճարեան։

ԵՐԶՆԿԱ. Մ Դանիէլ աղա Խազանճեան։

ԱՏԱՐԱԶԱՐ. Մահտեսի Յակոբ աղա Գրիգորեան։

Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան դիմակցիլ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ

23 ՕԳՈՍՏՈՍ

	Զորեքշաբթի 16	Երկ. 17	Ուրբ. 18	Շաբ. 19	Բշ. 21	Գշ. 22
	Ղուրուշ	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.
Ռուսական լիրա Մէճիտիէ	183	183-20	182-30	183-10	184-10	184-20
« 20նոց Արծաթ	55-25	55-30	55-25	55-30	56	56
Խաղնէ թահվիլի	68-20	69-15	70	69	67	67
Էհսամը ճէտիտէ	64	62-20	62-25	62-10	64	64
Անգղիական լիրա	201	202	201-20	202	202	202
Գաղղիոյ 20 ֆրանքնոց ոսկի	162	162-30	162	162	161	161
« 5 ֆրանքնոց արծաթ	40	40-10	40-10	40	40	40
Ռուսի բօլ խմբէոռալ	165	165-10	165	165	164	164
Գարպովանց	34	34	34	34	34	34
Սոֆորին	279	282	279	279	280	280
Աւստրիոյ գըրըմից	94-20	95	94-20	94-30	94-20	94-20
Հինգնոց քսաննոց. հաղարին	670	675	670	670	680	680

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ (ԴԱՄՊԻՕ) ԳԻՆԵՐԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ, ԱՌԱՆՑ ՍՓՕՆԹՕՑԻ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ

Լօնտրա 31 օր պայմանաժամ։
« 3 ամիս «
Փարիզ «
Մարսիլիա «
Վիէննա «
Թրիէստ «
Լիվօրնօ «
Ժենովա Լ. Ն. «

ԻՍԿ ՄԷԹԱԼԼԻՒՐ ՀՅՍ

Լօնտրա
Մարսիլիա

ԱՐՄՏԻՒՐ

ՊՕԼԻՍ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ

Ցորեն Բումէլիի	33—36
« Իսմայիլի	43—46
« Կալացի	42—43
« Թայղան	45—47
« Իպրայիլ կակուղ	30—33
« Բումէլիի կակուղ	30—35
Եգիպտացորեն Կալացի	19—21
գարի Բումէլի	11—12

Վաճառականներս մէջ կայ ընդ ամենը 160000 գրիւ. ցորեն եւ 30000 գրիւ գարի։

ՄԵՏԱՔՍ (ԻՓԷՔՔ)

Տէմիրտէշ ընտիր տսկ.	«	Օս. լր. 420 ղր.
« 1	«	420—425
« 2	«	390—415
« 3	«	
Սէլէ Պրուսա ընտիր տսկ.	«	
1.		340—380
2.		350—360
3.		
Մէշտուա 1.		350—370
2.		325—340
3.		
Ֆիլաթիւռ 10—12 եւ 11—12		420—440
Գօզա Պրուսա չոր		170—195
Կէմլէք քեւ Մահալլէ		420—480

ԶԱՆԱԶԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Գիսաոր (Մազը) սեւ	16-20 17
Կանանչ եւ ճերմակ	7 — 8
Գեղին հատիկ (ճէհրի) Էնկիւրիւ	5— 6
Բուրդ Գըրըմ կէս լուաց.	Կնդ. 150—160
Չի լուացուած	130—120
Ցամկաստանի	320—330
Թիֆթիք Էնկիւրի	33— 34
Մահմուզիէ	
Ակիոն Գարա Հիսար	210—215
Քիլիրէ	32—34
Տերեւ	50—52
Խէժ Արաբիոյ (Զամք արապի)	
Պղինձ (Պագըր). Թօքաթ	21—22
Կիւմիշ-խանէ	22—23
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզոն	30—3
Անատոլու	29—30
Սուսամ Բումէլիի	Քիլ.
Կտաւատի հուտ (Քէթէն թոխ.) Բում.	
Անատոլու	
Զէյթ (Զէյթին եաղը) Էյվալըգ Հօխայ	11—11-20
Կրիտ	11-20—11
Բամբակ Գըրք-Աղաճ եւ Գասապա	Կնդ.
Ասոր. Կիպրոս. Ատանա	
Կաղին (Ֆնտըգ) Տրապիզոն	105—110
Բումէլի	130—135
Բրինձ Եղիպտոս Բէշիտ	Հայ. 4-10 4-10
Տամիէթ	6-20—7
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	— —
Միտիլլի	— —

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

			Ղուրուշ
Խանվէ Ռիս եւ Գաֆս	100	Հայ.	1320—1500
« Մառթին եւ Սէյլան	«	«	
Շաքար գլ. (քէլլէ)	6-10	Լտ. Կնդ.	520—540
« Փոշի (Թօզ)		«	440—450
« Հոլ. գլուխ		«	—
« Փոշի		«	—
« Գաղղ. գլուխ		«	430—440
« Փոշի		«	420—450
« Հավանա մնտուկով		«	—
« Քուրծով (չուվալ)		«	—
Պղպեղ (պիպէռ).		Հայ.	11—
Լեզակ (չիվիտ) Պէնկալա		«	200—210
« Մատրաս		«	75— 80
Ոսկան կարմիր (գըրմըզ)			
առաջադոյն		«	125—130
« տեսակ Բ.			80— 90
« « խոնաւ			65— 70
Թէյ (չայ) Դանկ.			80— 85
« Բէքօ		«	123—135
Հանքածուխ Նիւքեասթլը Տկ.		Շլ.	29—31
« Լիվրբուլ		«	27—29
« Գարտիֆ		«	25—25
Անագ (գալայ)		Կնդ. Ղ.	1350—1360
Անուշատը (Նըշատըր)		Հայ.	
Պողպատ (Զէլիք) թ. 0 եւ 00		Կնդ.	200—210
Կապար (Գուրշուն)		«	230—240
Թիթեղ (Թէնէքէ) զոյգ մատուկ		«	510—525
Զինք տախտակ թ. 8—12		Հայ.	7—7.20
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ (չուպուգ)		Կնդ.	85—90
« Բեւեռցու		«	98—100
« Տախտակ		«	160—170
« Բոլորակ		«	—
« Ռուսիոյ		«	—
Քարֆիձա		Հայ.	4—3
Ծծումբ (քիւքիւրտ) Իտալիա		Կնդ.	80—85
Իւթիլիէճ ձէն զոյգ Մն.		«	560—370
« « Պէլճ.		«	175—180
« « Թրիէսթ		«	110—120
Ռոմ Անգղիոյ		Կալ.	16—17
« Ամերիկա		«	14—15
Գոնեաք		Հայ.	17-20—18
Բրինձ Իտալիոյ		«	4.20—
« Հնդկաստանի		«	
Սբաւամաչէթի Վեննա		«	50—52
« Թրիէստ եւ Գաղղ.		«	21—
Կարագ Ռուսիոյ		«	16.20—17
Քէօսէլէ 14 Քիլ.		«	300—350
Բամպակ մանած թ. 8—14		«	21—22
12—20			23.20—24
16—24			25-20—26
20—30			27—30
« Էքսթրայ 8—14			24-20—25
12—20			27—28
16—24			29—30
20—30			30-20 32

Խմբագիր-Տնօրէն

Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

Ն.-ՊՕԼԻՍ ՅԻՆԹԼԻ ԽԱՆ